

Comentar Ausiàs March. El cant CXVIII
A commentary for Ausiàs March. The song CXVIII
Comentário do Canto CXVIII de Ausiàs March

Cèlia NADAL PASCUAL¹

Resum: Comentari del cant CXVIII d'Ausiàs March. Una premissa contextualitza aquesta mostra de comentari dintre d'un projecte més ampli i en defensa sintèticament les pautes metodològiques. El comentari inclou una paràfrasi completa i una lectura interpretativa amb especial esment a l'articulació del significat.

Abstract: Commentary of the song CXVIII by Ausiàs March. A premise contextualizes this sample within a wider project; it includes a short methodological guidelines. The commentary includes a complete paraphrase of the text and an interpretative reading, with special reference to the articulation of the meaning.

Paraules clau: Ausiàs March – cant CXVIII – comentari.

Keywords: Ausiàs March – song CXVIII – Commentary.

ENVIAT: 06.03.2018
ACCEPTAT: 10.04.2018

***

I. Premissa. Un projecte de comentari a Ausiàs March

Estructurat en forma de comentari, aquest treball s'integra en un projecte de recerca que duem a terme juntament amb Pietro Cataldi a la Università per Stranieri di Siena, i que entre altres coses preveu la traducció italiana de l'obra de March i l'elaboració de dos comentaris: un en italià, acompanyat de la traducció esmentada, i un en català, acompanyat només del text original. Els dos comentaris, de diferent tall i extensió, es dirigeixen a lectors diversos, però comparteixen algunes premisses teòriques i metodològiques justament a partir de la reflexió sobre el destinatari.

---

¹ Università per Stranieri di Siena, Dipartimento di Ateneo per la Didattica e la Ricerca, Post-Doc.
E-mail: nadal@unistrasi.it.

El gènere del comentari a Itàlia gaudeix d'una tradició consolidada, en la qual no es pot passar per alt el valor fundacional i secular del *commento* de l'obra magna dantesca. De fet, és difícil trobar un clàssic italià, inclosos els moderns, que no compti amb un o més comentaris. A Siena, aquesta pràctica gaudeix d'una força particular, sobretot deguda a les recerques de Romano Luperini i de la seva escola, a la qual també pertany Pietro Cataldi (que ha publicat diversos assajos teòrics sobre el tema i ha comentat nombrosos autors italians, de Dante a Montale). La Università per Stranieri compta amb programes de recerca que s'han dedicat específicament a la qüestió del comentari com a model crític, i s'han celebrat, el 2014 i el 2016, dos congressos dedicats a *la pratica del commento*, els resultats dels quals es poden llegir a l'editorial Pacini de Pisa (2015 i 2017). En el segon d'aquests volums s'hi troba una lectura del cant II d'Ausiàs March.

En sintonia amb aquesta tradició, el comentari que segueix té, en primer lloc, la intenció de treure l'entrellat del significat literal del text. La solució es proposa en forma de paràfrasi i construeix el pont més significatiu (i sovint més difícil de construir) entre el text i el lector. El caràcter integral de la paràfrasi exclou la possibilitat d'eludir els passatges més complicats, i constitueix el primer tret d'aquesta proposta.

Un segon aspecte té a veure amb el comentari pròpiament dit, que redueix a l'indispensable els elements descriptius i les referències intertextuals i es concentra en l'articulació del significat, o en allò que Benjamin ha anomenat «contingut de veritat». Per raons intrínseques al gènere crític mateix, la part interpretativa obliga a una prioritització dels temes i a un desenvolupament de vegades sintètic dels mateixos, la qual cosa no exclou la proposta de tesis interpretatives més o menys originals. Així, i sobre la base dels necessaris pressupostos històrics i filològics, el comentari se centra en la reconstrucció de la lògica profunda del text, subratllant-ne les estructures argumentatives i els lligams conceptuals. El valor de les estratègies del text o formals és considerat segons aquesta perspectiva prevalent.

No és l'única manera de fer un comentari, però ha estat la nostra: si el desglossament del significat literal té per objectiu l'enfortiment del text, la recerca del seu significat profund fa valdre l'experiència de la lectura. Ambdós moviments comparteixen la responsabilitat de portar a terme una funció mediatora entre un text i un lector real, o sigui, una activitat de caràcter pragmàtic i de valor social.

Pel que fa a l'organització estructural, el text de March és aquí precedit d'una presentació general o davantal (*cappello*); segueix la paràfrasi (en cursiva) i el comentari fet estrofa per estrofa. L'oportunitat per a les precisions puntuals es reserva a les breus notes finals.

Més del que poden expressar les referències puntuals, són de gran valor els altres comentaris o edicions anotades de l'obra completa de March, per bé que amb criteris diferents, de Pagès, Bohigas i Archer, així com altres treballs que apleguen una part de l'obra i alguns títols de la bibliografia crítica, sense oblidar les traduccions (una font per a la paràfrasi i per a la interpretació). Entre aquestes obres, apunto sobretot les fetes en llengua espanyola per Coderch i Micó (els recents *Dictats*), en prosa; la de Micó composta en vers i amb notes de Di Girolamo, i també la traducció italiana d'aquest últim.

Pel que fa a l'original, si bé avui dia March gaudeix de varies edicions modernes, no disposam de cap edició crítica recent i consolidada, una mancança que deixa varies qüestions obertes, començant per la puntuació.² Tampoc no existeix un comentari actualitzat de l'obra completa del poeta. En aquest sentit, i d'ençà del vell *Commentaire* de Pagès, destaca l'antologia comentada *Per haver d'amor vida* (2008), de Gómez i Pujol, de tall diferent a la proposta que segueix i que considero de gran rigor i utilitat.

II. Introducció a la lectura del cant CXVIII: davantal

Cançó d'obstinada recerca sobre les maneres en què l'*eros* actua en el jo, i temptativa fallida però apassionada d'entendre'n les lleis, i de protegir-se'n. La conclusió remarca el poder fatalment destructiu de l'amor que el té pres.

El poeta hi enraona recolzant-se en termes i conceptes de l'univers filosòfic i cultural del seu temps, i afronta la diferència decisiva entre cos i ànima des d'una perspectiva

---

² Conscient d'aquest límit, aquí cito de *Rialc. Repertorio informatizzato dell'antica lirica catalana*, un projecte a cura de Costanzo Di Girolamo, 1999-2000. <http://www.riale.unina.it>. Sobre aquesta qüestió encara no resolta destaco recursos com els que s'elaboren en el marc del projecte d'investigació *Edición sinóptica de las poesías de Ausiàs March a partir de todos los testimonios manuscritos e impresos en su contexto literario* (FFI2014-52380-C2-1-P; IP Llúcia Martín, UA). Una rigorosíssima radiografia dels problemes de l'edició crítica del cançoner la va exposar Jaume Coll en la seva ponència, avui en premsa, pronunciada al congrés internacional *Ausiàs March e il canone europeo* (Universtià per Stranieri di Siena, 20-22/11/2017).

més humana que transcendent: crida en causa el pensament, la imaginació, el judici, el delit, el desig, el sentir, el voler, i els col·loca al costat del saber enciclopèdic que tracta com un valor universal. El problema cognoscitiu, abordat a partir de la parella sentir/saber, no proporciona cap solució que eviti la tragèdia.

El fenomen amorós, que en aquest text és també una experiència concreta feta d'emocions i de carn, de tries i de mecanismes invencibles, es presenta com quelcom impossible de sotmetre a uns esquemes ordenadors i a la lògica racional. Per això, resulta particularment interessant la invenció de recursos per la descripció dels moviments inters, com per exemple la figuració d'altres persones que habiten l'interior del jo.

El subjecte descobreix la prevalença d'una perillosa vena passional i passa comptes amb alguns dels preceptes de l'amor cortès (desitjar amar i ser amat). Per protegir-se de la pròpia laceració, prova de tancar-se a l'amor, o, si més no, a l'experiència de ser amat. Les contradiccions d'aquest posicionament resulten insostenibles i així es desplega en el teatre de la relació que s'estableix entre l'experiència eròtica i la seva elaboració, entre el desig i el fàstic, el plaer i el dolor, la ceguesa i la raó: un viatge sense hipocresies i sense res donat per descomptat.

Al final, l'únic coneixement que el jo pot presentar com a segur és el caràcter fatal i imprevisible de l'amor per qui es troba tràgicament en mans del desig, així com la seva invencible potència, font de devastació.

Com en altres textos de March, destaca un original realisme psicològic i existencial a través del qual s'exploren les obscuritats del paisatge interior en relació amb l'*eros* (un tema també evocat a través dels ulls i la visió). La peça conclou sense que el protagonista hagi aconseguit neutralitzar l'amenaça de l'amor ni prendre les regnes del propi destí. Al lector, li queda el testimoni de la incursió introspectiva i de l'intent, fins i tot de la denúncia desesperada, que romanen amb un alt valor literari i commovent.

El cant està format per nou dècimes hendecasil·làbiques de rima ABBACDDCEE i una tornada de dos versos que repliquen la rima del final de l'estrofa que la precedeix. Les còbles tendeixen a organitzar el contingut en una subdivisió interna d'estructura 4 + 4 + 2; això es veu en les unitats sintàctiques (també en la puntuació) i de sentit.

III. Lectura del cant CXVIII: Cant, paràfrasi, comentari i notes

- 1 No cal dubtar que sens ulls pot hom veure,
- 2 puix sens desig de ser amat, yo ame;
- 3 d'Amor no·m clam, ne de persona·m clame:
- 4 natura 'n mi fa obra de no creure.
- 5 Yo sent delit que no se d'on pren força.
- 6 Si es de carn, d'on li ve que no·s farta?
- 7 Si d'esperit, com l'infinít aparta?
- 8 Si del compost, d'on ve que tot no·m força?
- 9 La carn lo vol e lo perque s'amaga;
- 10 ab no vist colp so ferit de gran plaga.

No cal dubtar que hom pot veure-hi sense ulls, ja que, sense tenir el desig de ser amat, jo amo. No em clamo d'Amor ni de ningú: la natura en mi fa coses increïbles. Jo sent un delit que no sé d'on pren la força: si és de la carn, com pot ser que no es farti? Si de l'esperit, per què descarta l'infinít? Si de la composició, per què tot no em força? El cos ho vol i el perquè s'amaga; d'un cop no vist som ferit d'una gran plaga.

El cant CXVIII comença amb una asseveració altament suggestiva: indubtablement, hom pot veure-hi sense ulls. De seguida, aquest primer vers s'articula com a raonament lògic: això aparentment absurd és així a causa (o "puix") d'una constatació no menys paradoxal: el jo ama sense desitjar que el seu amor sigui bescanviat (v. 2).

El subjecte líric carrega sobre ell la pròpia circumstància emotiva (v. 3-4): del que li passa no en culpa ni Amor ni ningú altre, i el fet que sigui la pròpia natura qui es manifesti de manera tan excepcional (fent obra "de no creure"), motivarà la direcció introspectiva del discurs; sense tanmateix renunciar a les categoritzacions i als principis de tipus universal sobre l'amor. Això darrer ho mostren les tres hipòtesis dels v. 6-8, amb les quals cerca inútilment d'encaixar el que sent segons un esquema de tipologies preestablertes típicament marquià.

Aquest esquema preveu un tipus d'amor carnal i efímer, que quan es consuma produeix fartament (i no pot ser el seu cas, ja que el delit que sent no es farta); també suposa un tipus d'amor espiritual, per sempre durable (però el seu delit descarta l'infinít); l'últim tipus d'amor, el de la mescla de carn i esperit, tampoc no correspon amb el que li passa (no s'hi veu tot ell abocat en la seva condició composta, retut per amor d'ambdós costats).

El problema de la comprensió i el coneixement és palès en aquesta dècima: el jo pot *sentir*, però no pot *saber* (v. 5), perquè cap dels tres patrons que coneix resulta aplicable a la motivació del delit, que descriu, en els dos versos que tanquen la cobla, com una amenaça en el cos: l'agent volitiu és la carn (v. 9) i això és per ell una “gran plaga” (v. 10). El sentir, en definitiva, no constitueix una via per desllorigar les causes del que viu: “lo perquè s'amaga”, i la incògnita continua oberta;³ mentre que l'expressió “amb *no vist colp*”⁴ del darrer vers recull i reformula, en relació al tema cognoscitiu, la figura dels ulls i de la visió, ja present en el primer.

8. tot no·m força: *Tot* (tot jo, cos i ànima) es pot llegir com a complement directe de *forçar*.

10. gran plaga: Archer llegeix *ferida* (cfr. LII, v. 25-26).⁵ Afecció física, en qualsevol cas, que amenaça el subjecte.

- 11 Com se pot fer tal voluntat no passe
- 12 a fer voler que ser amat cobeje?
- 13 Que pot bastar que d'amor yo·m neteje,
- 14 e que ma carn se fart e que no·s llasse?
- 15 Aço es vist, que la nostr'arma·s baixa
- 16 en los delits del cors e s'i delita;
- 17 si no·ls sent purs, mesclats los abilita:
- 18 sa part ne pren, lo cors ne creix sa raixa.
- 19 Aquest delit ma carn sola empara,
- 20 e tot me pren lo temps, que n'és avara.

Com pot ser que aquesta voluntat no em porti a voler desitjar ser amat? Què pot ser suficient perquè em netegi d'amor, i perquè la meva carn es farti i no s'extenuï? Això és vist: la nostra ànima davalla en els plaers del cos i s'hi delita. Si no sent que aquests plaers siguin purs, els habilita mesclats. L'ànima en pren la seva part, arran d'això el cos incrementa la seva raixa. La carn empara sola tot el delit, i m'ocupa tot el temps, que n'és avara.

L'inici de l'estrofa segona enllaça amb la qüestió del v. 2: el jo es pregunta com és possible que, tot i amar i tenir aquesta voluntat (que té per objecte el delit), no vulgui

³ Sobre aquesta qüestió vegeu RAMÍREZ I MOLAS, Pere. “Ausiàs March: el saber del sentiment”. A: ALEMANY, Rafael (ed.). *Ausiàs March: textos i contextos*. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.

⁴ Totes les cursives a l'intern de les citacions entre cometes dels versos són meves.

⁵ MARCH, Ausiàs. *Obra completa*. Ed. de R. Archer. Barcelona: Barcenova, 1997, p. 610.

ser amat (v. 11-12). Aquestes dues posicions (d'amador i d'amat), dues cares de la mateixa moneda i un dels fils conductors del cant, aniran de la mà de la relació dilemàtica entre cos i ànima, de la qual la cobla ens forneix una mostra emblemàtica a continuació.

El jo voldria, i no sap com, lliurar-se d'aquest amor associat a la carn però que, a diferència del que es preveu en l'amor purament carnal, no el fa sadollar ni li concedeix repòs (v. 13-14). Recorre llavors als sabers de què disposa: “açò és vist” és la fórmula que ens introdueix al coneixement assumit i que, segons la lògica interna del poema, i més concretament segons la relació que s'estableix en la figura de la visió, apel·la a allò susceptible a ser vist/conegut per oposició al que “s'amaga”. No debades es tracta ara de la descripció d'un procés universal (“la nostra ànima”).

El procés en qüestió (v. 15-18) és una sintètica i acurada descripció del funcionament relacional del cos i l'ànima en situació mixta, i posteriorment, de la seva descompensació: primer, l'ànima baixa als delits del cos i en gaudeix: l'amor espiritual, per tant, queda descartat, restant l'opció del “mesclat”. En aquest punt, l'ànima organitza un plaer de tipus compost i desencadena l'ardor passional del cos. En els dos darrers versos el jo portarà el discurs al seu cas individual, caracteritzat, com havia anticipat al v. 9, per l'impuls de la carn que en ell *empara* tot el plaer.

13. yo·m neteje: em deslliuri, “em despulli”.⁶

14. llasse: de *llaçar* ‘cansar, fatigar’.

21 E si ‘n delit de ser amat abaste,
 22 aço es quant la carn per si desija;
 23 si·l pensament tot altr'esguard remija,
 24 no sent delit, ans algun despit taste.
 25 Ymaginant, si·l delit no ymagine,
 26 no·m plau amar e menys que amat sia:
 27 fora la carn, mon delit fa sa via;
 28 tot mon desig començ per ella y fine.
 29 Naturalment tot quant delit aporta,
 30 no·l fall Amor per via dreta u torta.

⁶ MARCH, Ausiàs. *Poesies*. A cura de P. Bohigas. Barcelona: Barcino (Els Nostres Clàssics B, 19), 2005 (1951-1959), p. 443.

I, si obtinc el delit de ser amat, això és a causa de quant la carn desitja per ella mateixa. Si el pensament prova d'aportar equilibri amb un altre esguard, no només no sent delit, sinó que prova algun disgust. Imaginant, si no imagino el delit, no em plau amar i encara menys ser amat: sense la carn, el meu delit s'esvaeix; tot el meu desig comença i acaba en ella. Naturalment, a tot allò que comporta delit no li falla Amor, per via dreta o torta.

En el punt en què es troba, el jo no pot desitjar l'amor com una emoció recíproca i desinteressada. Contràriament, admet que quan li plau que algú l'estimi es deu només a l'avarícia de la carn, la qual, com s'ha dit abans i com es repetirà a continuació, desitja el plaer tan sols per a si (v. 21-22).

Davant d'això, acudeix a dues facultats intel·lectuals, el pensament i la imaginació. Res no pot fer-hi el primer, que prova amb el seu "esguard" de compensar la situació. Amb el seu gest, el pensament apaga el delit i encara pren ofensa: l'intent d'equilibrar l'investida de la carn es revela en va, ja que aquesta aspira a concentrar el plaer, i les incursions de l'esperit són a la fi declinades amb violència (és la mateixa dinàmica del v. 18).

Per la seva banda, quan el delit es prova de censurar de la imaginació, el jo (identificat en la seva part intel·lectual) cau en una espècie de nihilisme amatori en què ja no li plau estimar ni tampoc ser estimat (v. 25-26). Confirma el perquè: el desig i el delit que prova estan només lligats a la carn, en depenen (v. 27-28), i Amor, per activa i per passiva, hi està sempre implicat (v. 29-30).

23. esguard: Expressions similars es troben en diferents punts del cançoner. Per exemple: "Un altre esguard lo meu voler practica / quan en amar-vos, dona, se contenta" (XVIII, v. 13-14). **Remija:** de *remitjar*: "1. tr. Igualar dues coses traient part d'una per posar-la a l'altra. Etim.: compost parasintètic de *mig* i el prefix *re-*." (DCVB). El pensament, per tant, intervé portant en si la idea d'equilibrar l'impuls egoista de la carn. Bohigas: "Si el pensament s'ocupa d'altra cosa que no sigui la carn".⁷

25. Ymaginant: la imaginació, en context medieval, està implicada en la fixació mental de la imatge sensible de la persona estimada un cop aquesta ha entrat per la vista. El subjecte prova d'excloure el delit de la pròpia imaginació per evitar que el poder de la carn s'estengui.

⁷ MARCH, Ausiàs. *Poesies*. A cura de P. Bohigas. Barcelona: Barcino (Els Nostres Clàssics B, 19), 2005 (1951-1959), p. 443.

30. per via dreta u torta: de la manera que sigui, superant qualsevol obstacle (també moral).

31 Tostemps fuy cert que yo dins mi portava
 32 encontra mi una mala persona:
 33 aquesta es qu'a tots natura dona,
 34 reyna 'n los mes e de molt pochs esclava.
 35 Mas ara sent un terç qu'en mi's descobre
 36 e son poder senti sens conexença;
 37 menys de raho, ve de passio volença:
 38 yo he volgut ço que sens mon grat obre.
 39 Abit antich es lo terç que us nomene,
 40 que·m fa seguir la vida que yo mene.

Sempre he sabut que a dins meu portava en contra meu una mala persona. Aquesta és la que a tots ens dona la natura; regna en la majoria i és esclava de molt pocs. Ara, però, sent un tercer que en mi es descobreix, i el seu poder vaig sentir sense coneixença. Menys de la raó, ve del voler de la passió: jo he volgut això que actua a desgrat meu. Hàbit antic és el tercer que us anomeno, que em fa portar la vida que jo meno.

En els v. 31-34 el subjecte poètic declara que sempre ha estat segur de portar a dintre “una mala persona”. Es tracta d’un element comú en tots els humans (a saber, la nostra part sensual), i se’n coneix el fort poder (domina la major part de les persones, i molt poques la dominen). Aquesta espècie d’entitat interna no implica els problemes cognoscitius plantejats a l’inici: a diferència de la particular “obra de no creure” de la natura, aquesta ens la dona ordinàriament “a tots”. La distància entre el sentir i el saber es recupera en canvi a partir del moment en què el jo detecta encara una altra alteritat (v. 35): “un terç” que, si bé és hàbit antic (v. 39), és només ara que es revela (“en mi es descobre”).

Sobre els ecos interns, lligats al tema del coneixement: si al v. 5 el jo parlava d’un delit que *sentia* però que no *sabia* d’on prenia força, al v. 36 parla d’un poder que *sentia* sense *coneixença*. Però si abans podia saber que el delit el reclamava la carn, mentre que no en podia saber la causa; ara pot saber d’on deriva la força del terç: no de la raó, sinó d’un voler per ell nociu, passional (v. 37). Dit d’altra manera, el jo afirma quin és l’origen de la força o poder del terç, i el descobriment estableix un paral·lelisme amb la qüestió inicial del v. 5.

Amb tot, la revelació d'aquesta entitat no implica poder alliberar-se'n: el jo se'n veu dominat, i, encara pitjor, ha estat ell mateix qui ha volgut allò que ara viu (v. 38 i 40). És la primera menció del text a la situació paradoxal de qui, sense saber-ho, persegueix precisament el contrari del que volia.

32. mala persona: Sensualitat. En el dualisme marquià, la part oposada a l'ànima. Di Girolamo adverteix del possible significat intens de l'adjectiu si es confronta amb el significat occità.⁸ Pagès, en canvi, veu una correspondència de la mala persona amb el cor, segons una relació amb els v. 64-66.⁹

36. senti sens conexença: Contrast entre sentir i conèixer. A *Dictats* la traducció prioritza l'aspecte repentí del descobriment: “noté de improviso”.¹⁰

39. Abit antich: Pagès ha argumentat la utilització de l'antiga teoria de l'amistat, d'origen epicuri, per a la concepció de l'amor que ara ens trobam i segons la qual es tractaria d'una habitualitat.¹¹ En March, l'habitualitat resulta negativa i font de turment (cfr. el cant CXVII, i també el CXXI, en què Fàbrega parla de l'hàbit en la psicologia tomista i del mal hàbit com a esclavitud), i fa que el jo no pugui desfer-se d'una manera de viure l'amor que el turmenta.

41 Aquells delits d'on bons amadors viuen,
 42 ço es amar e delit d'amat esser,
 43 e la dolor que's pren en lo desesser,
 44 tals passions de mon cor no deriven.
 45 Yo pas dolor si'm conech ser amable,
 46 e met poder qu'amat esser no crega.
 47 Ab tot aço mon apetit aplega
 48 sentir delit, a temps pero durable:
 49 ma carn lo sent, e yo'l torb ab la pensa;
 50 quant me trob fart, obra 'n mi la deffensa.

⁸ MARCH, Ausiàs. *Páginas del Cancionero*. A cura de C. Di Girolamo. Traducció de J. M. Micó. Madrid: Pre-Textos, 2004, p. 521.

⁹ PAGÈS, A. *Commentaire des poesies d'Auzias March*. París: Champion, 1925, p. 143.

¹⁰ MARCH, Ausiàs. *Dictats. Obra completa*. Edició de R. Archer. Traduccions de M. Coderch i J. M. Micó. Amb la col·laboració de V. Martines, E. Sánchez, Mª À. Fuster i J. Antlí. Madrid: Cátedra, 2017, p. 961.

¹¹ PAGÈS, A. *Commentaire des poesies d'Auzias March*. París: Champion, 1925, p. 141.

Aquells delits que els bons amadors viuen, això és amar i tenir delit de ser amat, i el dolor de deixar de ser-bo; aquestes passions no deriven del meu cor. Pateixo dolor si veig que amo, i m'esforço per no creure que jo sigui amat. Amb tot això, el meu apetit aconsegueix sentir delit de tant en tant però durable. La meua carn el sent, i amb el pensament l'estorbo. Quan em farto, en mi actua la defensa.

Efectivament el subjecte poètic viu circumstàncies excepcionals, perquè, a diferència de la resta de bons amadors, no sent el plaer d'amar ni el de ser amat (v. 41-42), ni tampoc el dolor del desamor (v. 43). Contràriament, el fet d'amar l'adolora i s'esforça a no assumir la posició de qui és amat (v. 45-46). Malgrat aquests sentiments anticortesos, un plaer perviu en ell, i com en les cobles precedents, l'apetit que l'instiga s'associa a la carn (v. 47-49). Encara una vegada es confirma la diferència respecte de l'amor bestial, que topa sempre amb els límits del fartament i allà s'acaba, mentre que el plaer que sent és "durable", i s'estructura en una puntualitat intermitent (v. 48).

O sigui: el jo arriba al fartament (v. 50), però això no significa la suspensió definitiva de l'activitat libidinosa, ja que el context emotiu continua consistint en una relació dialèctica i dinàmica entre cos i ànima/ment, i és en aquest context que aquesta activitat es manté viva. Així les coses, el pensament reacciona a la brama de la carn (ara al v. 49-50; però anteriorment en els v. 23 i seg.) i intenta obstaculitzar-la (l'estorba); si el jo s'arriba a sadollar físicament, s'activa un rebuig (una defensa per part de l'intel·lecte). És llavors segons la lògica d'aquestes mesures de protecció que el subjecte viu de manera oposada als altres amants, trobant plaer i dolor en els llocs contraris on normalment ells en troben.

43. desesser: deixar de ser amat.

48. La puntuació del vers és controvertida entre els diversos editors. La durada és un dels criteris que defineix les tres categories en què es tipifica l'amor. Aquest passatge parla d'una organització complexa de la durada i és de capital importància pel que fa al comportament de l'experiència del plaer en el temps.

A temps: "de tant en tant". Di Girolamo tradueix per "di rado" (rarament).¹²

51 Quant sent d'amor, y el que sentir solia,
 52 es occasio que de mi yo m'espante;
 53 am y avorreixch, no se hon me decante,

¹² MARCH, Ausiàs. *Pagine dal canzoniere*. Ed. de C. di Girolamo. Milà: Luni, 1998, p. 271.

- 54 altrament sent amor que no sentia.
 55 Si es ver dir que tot quant delit porta
 56 deu ser amat, per ço que hom se ama,
 57 amador so, yo m'encench d'esta flama
 58 que no rellu, ans, viva, esta morta.
 59 Quant a la carn, ha vida per set vides;
 60 quant l'esperit, totes li son fallides.

Quan sent amor i el que solia sentir, és ocasió que de mi mateix m'espanti. Amo i odio, no sé cap a on em decanto. Sent l'amor de manera diferent al que sentia. Si és veritat dir que tot quant produeix delit ha d'amar-se, i és per aquest motiu que hom s'ama, amador soc, jo m'encenc d'aquesta flama, que no resplendeix, sinó que, viva, és morta. Pel que fa a la carn, té vida per set vides; per l'esperit, totes li són fallides.

L'inici d'aquesta dècima, la sisena, posa en primer pla l'anàlisi del "sentir" segons una perspectiva temporal ("Quan sent", "sentir solia", v. 51), i d'un "no saber" que colpeix de nou el moment present. Passant de la negació al contrast, el jo que no volia amar ni ser amat ara ama i avorreix. Aquesta clàssica oposició catulesca es desenvolupa en un ambient de confusió generada per les empentes oposades entre la part física i la intel·lectual que li emboiren la pròpia inclinació (v. 53): el jo s'espanta, i l'espant es produeix en el moment concret ("ocasió") en què constata la diferència ("altrament") entre el sentir habitual de l'amor del passat i el del present.

Enfront del desconcert, qui parla repeteix la mateixa operació que ha utilitzat fins ara: planteja uns principis teòrics generals i els intenta aplicar al seu cas concret. El principi és d'estructura sil·logística (v. 55-56/57), i reafirma, com als v. 29-30, que el plaer està indefugiblement lligat a l'amor. De plaer, el jo havia declarat que no deixava de sentir-ne (cfr. v. 47-48). Prenent això en consideració, resulta explicable que, malgrat tots els intents, l'amor no s'arribi a poder abandonar (explícitament al v. 54, "sent amor", i al v. 57, "amador so").

La rotunditat amb què el subjecte torna a proclamar-se en la condició de qui ama (proclama neta i que ocupa un vers sencer [v. 57]), va immediatament succeïda per un altre vers farcit d'inconciliables: la flama d'amor que el pren és encesa i no resplendeix, és viva i és morta (v. 58). Aquestes condensacions de tipus oximorònic es distribueixen seguidament entre cos i esperit: de la mateixa manera que el delit continua despuntant (cfr. v. 47-48), la flama es vivifica en la carn múltiples vegades

(s'entén 7 com a nombre no necessàriament literal), mentre que en l'esperit, l'amor assumeix un destí de mort (les vides falleixen).

55. Tot quant delit porta: expressió que fa eco del v. 29 “tot quant delit aporta”. Confirmació que l'amor va de la mà del delit.

55-56. Si es ver... hom se ama: el delit implica amor, per tant, s'ama allò i qui aporta delit. S'entén “hom se ama” en el sentit que hom és amat (no que s'ama a si mateix): Per Di Girolamo “perché l'uomo si ama”;¹³ mentre que Archer: “mitjançant la forma de l'amor per la qual els amants s'estimen”.¹⁴

- 61 Axi com es lo cor primer en vida,
 62 es lo derrer qui mor de tots los membres;
 63 pels amadors, axi homens com fembres,
 64 lo cor se vol ans que altra partida;
 65 e quant Amor se'n va de la persona,
 66 derrerament l'altr'Amor abomina:
 67 primer del cors, fartant, se desvehina;
 68 lo que volgue primer, derrer bandona.
 69 Açò es quant fastig amor lo'n lança,
 70 o cor irat li'n fa perdr'amistança.

Així com el cor és el primer en vida, és també l'últim en morir de tots els membres. Pels amadors, tant homes com dones, el cor es vol abans que cap altra cosa. I quan Amor se'n va d'una persona, el cor és l'última part que avorreix. L'amor, fartant, s'allunya primer de cos; allò que volgué primer, és el darrer que abandona. Això passa quan el fàstic foragita l'amor, o quan el cor irat fa perdre l'amistat.

Després d'un moment de saturació emotiva, segueix aquesta càpsula doctrinal (tota l'estrofa 7) sobre el valor del cor per tots els homes i dones: aquest òrgan és l'espai privilegiat de la vida psicoemotiva, com ja en el v. 44, és la cosa més preciosa per a la vida, per als amants i per a Amor: és l'òrgan que primer viu i que en primer lloc es vol, i el darrer de morir o que s'abandona (v. 61-66).

¹³ MARCH, Ausiàs. *Pagine dal canzoniere*. Ed. de C. Di Girolamo. Milà: Luni, 1998, p. 271.

¹⁴ MARCH, Ausiàs. *Obra completa*. Ed. de R. Archer. Barcelona: Barcenova, 1997, p. 612.

La supremacia de cor, però, acaba per il·lustrar en els dos darrers versos de la cobla dos grans panorames del fracàs amorós: el fàstic i la ira, dues reaccions típiques al fartament i a la condició baixa i volàtil de l'amor en el terreny de la corporalitat.

Pagès recorda que en la *Summa teològica* “la ira és una tendència agressiva com l'audàcia que l'home sent quan el mal és present i hi ha de lluitar immediatament”.¹⁵ També aquesta tradició preveu que l'ànima senti fàstic del fartament de la carn. Coincidint amb aquesta perspectiva, els v. 67-70 ofereixen encara una altra representació de la dinàmica que regeix la tensió dual en l'individu.

66. derrerament: “per últim”; **l'altr'**: el cor.

68. lo que volgue primer: el cor.

71 Qui es aquell qu'en altre juhi faça
 72 e res de si en temps venidor jutge?
 73 Del que soffir no pot esser bon jutge:
 74 pensant que fuig, lo llaç al coll s'enllaça;
 75 e ço per que amau alguna dona
 76 sera per temps d'un jorn que ja no us alta,
 77 e tant sera una part que us desalta
 78 que no veureu res d'ella sia bona.
 79 Quant es Amor entre·ls amants contenta,
 80 fa mudament, car desig la sustenta.

Qui podria fer judicis sobre un altre, si no pot jutjar res de si en temps venidor? Aquest, no podrà ser bon jutge del que sofrirà: pensant que fuig, s'enllaça el llaç al coll. Allò per què amau una dona, en el tomb d'un dia ja no us plaurà. I tant serà la part que us desplagui, que no veureu res d'ella que sigui bo. Quan Amor entre els amants és satisfet, canvia, ja que el sustenta el desig.

L'estrofa vuitena ofereix una perspectiva de l'avorriment de la persona amada i del consegüent final de l'amor a partir del tema de la incapacitat de ponderar els efectes de les pròpies accions i les conseqüències de dolor que se'n deriven. L'alteració de la facultat del judici per amor és un argument recurrent en el cançoner de March (cfr. CII, v. 1-8) i aporta al discurs poètic un profund sentit tràgic: quan hom pensa o

¹⁵ PAGÈS, A. *Auzias March et ses prédécesseurs. Essai sur la poésie amoureuse et philosophique en Catalogne aux XIVe et XVe siècles.* Ginebra: Slatkine, 1974 (1912), p. 296.

estima de protegir-se o fer-se un bé (fugir), en realitat està sembrant el mal (es posa un llaç al coll; v. 74). Ja al v. 38: “yo he volgut ço que sense mon grat obre”.

Els v. 75-78 exposen l'única predicció possible talment una fatalitat: el jo parla a un vosaltres o públic d'amadors advertint-los que el motiu pel qual amen una dona d'un dia per l'altre ja no els agradarà; i el desplaer per aquesta part serà tant que ho acabarà contaminant tot: allò a què hom s'acull serà el mateix que el portarà al falliment.

És un dels trets de la composició marquiana l'organització del pensament a partir de relacions causals: quan l'amor se satisfà, la situació es capgira perquè (“car”) la seva base és el desig (v. 79-80). La causa i la lògica i fenomenologia que se'n deriven és justament el lloc on rau la tensió epistemològica del començament del cant.

74. llaç. Soga, però també suggeridor del llaç d'amor.

- 81 A qui ha dat favor tanta natura
 82 que no ignor com dins ell Amor obra?
 83 Pensant que's pert amor, ladonchs la cobra;
 84 no's pot saber que l'empeny o l'atura.
 85 Per delit creix e per delit aminva,
 86 per mal se mor e mal en vida'l torna,
 87 e no tostemps, car varietat l'orna;
 88 sa força 's gran quant hom pensa que's minva.
 89 Aço es ferm que sens desig menyscaba,
 90 lo seu poder sens dolor no s'acaba.

A qui ha afavorit tant la natura perquè no ignori com Amor actua dins seu? Pensant que l'amor es perd, llavors el recupera: no es pot saber què l'empeny o l'atura. Pel delit creix i pel delit minva; mor a causa del mal i el mal el torna en vida, i no sempre de la mateixa manera, ja que la mutabilitat l'orna. La seva força és gran quan es pensa que és poca. Això és segur, que sense desig es perd, i que el seu poder no s'acaba sense dolor.

El jo, mitjançant la pregunta retòrica dels versos 81 i 82, no creu que la natura hagi dotat ningú del privilegi de comprendre com funciona l'amor (s'entén que lligat al desig tal i com el jo l'ha descrit). L'amor és imprevisible i opera sense cap model de coherència que es trobi al seu abast. Així, per molt que fins ara el subjecte hagi “sentit” i registrat els fenòmens i canviaments interns, encara “s'ignora” (v. 82) i “no es pot saber” (v. 84) com funciona el voler que el turmenta. L'esforç per descriure'n els processos i d'encabir-lo en un saber teòric consolidat tampoc no permet reduir-lo

a un fenomen governable: el jo, des del principi, ha volgut saber-ne les causes que s'amaguen i evitar unes determinades conseqüències obtenint com a resultat el contrari del que pretenia (cfr. v. 83, que és una rèplica del v. 74 i del 38).

Enllaçant amb la dècima anterior, el judici de qui es troba en aquesta conjuntura en cap cas pot evitar el traumàtic trencament d'expectatives que impliquen els moviments de l'amor, revelant-se del tot insuficient. A l'Amor, un mateix factor el pot encoratjar o desinhibir (el delit i el mal als v. 85-86), i això “no tostemp”, sinó amb variacions que no responen a cap llei que el faci previsible (v. 87).

Amb tot, el jo destaca dues premisses com a certes (“Aço es ferm”, v. 89): l'una és que sense el desig l'amor es perd; l'altra, que quan s'acaba comporta dolor. La primera va en la línia dels v. 29-30 i 79-80; la segona té a veure amb la fatalitat d'una sofrència futura, per bé que des del present estant hom no la pugui contemplar (cfr. v. 73). De tot això, en segueix un cas exemplar en els dos versos finals.

- 91 Per lo garro que lo rey veu de Caba
 92 se mostr'Amor, que tot quant vol acaba.

Pel turmell que el rei veu de Caba es manifesta Amor, que acaba tot el que vol.

El cant CXVIII es conclou amb aquest díptic que remarca –i demostra– el camí tràgic de l'*eros*, en aquest cas activat per la visió d'un detall del cos de Caba. Segons algunes versions d'aquesta història, el monarca Roderic s'enamora així de la princesa musulmana i la força a dormir amb ell; la venjança del pare d'ella condueix a la invasió morisca del seu regne.

Els ulls o la visió, que també havien encetat el cant, tornen a aparèixer per tancar-lo. Són la porta de l'amor passional, que amb el seu poder violent i inconfutable porta qui el viu a la destrucció.

91. el rei... Caba: Di Girolamo¹⁶ ha indicat que la versió referida per March hauria estat la de Pedro del Corral a *Crónica Sarracina* (1430). El rei és Roderic, l'últim dels visigots; i la princesa Caba, filla del governador de Ceuta. En aquest romanç apareix l'escena de la princesa jugant amb altres noies a veure qui és més bella, mostrant-se les cames i romanent amb “pellotes apretados”. March es concentra en el turmell. **Veu:**

¹⁶ MARCH, Ausiàs. *Pagine dal canzoniere*. Ed. de C. di Girolamo. Milà: Luni, 1998, p. 388-389.

Antonio CORTIJO & Vicent MARTINES (orgs.). *Mirabilia / MedTrans 7 (2018/1)*
New Approaches in the Research on the Crown of Aragon
Nous aspectes en la investigació sobre la Corona d'Aragó
Novos aspectos nas investigações sobre a Coroa de Aragão

Jan-Jun 2018/ISSN 1676-5818

els ulls, la imaginació o la facultat del judici són alguns dels elements de la fisiologia i doctrina de les passions.

***

Bibliografia

- COLL, Jaume. “Appunti di critica testuale marchiana”. A: ALDINUCCI, Benedetta i NADAL PASQUAL, Cèlia (ed.). *Ausiàs March e il canone europeo*. Alessandria: Edizioni dell'Orso - Bibliotheca Iberica (in press).
- Diccionari català-valencià-balear (DCVB)*. A. M. Alcover i F. de B. Moll. IEC, 2001-2001 [en línia] <http://dcvb.iecat.net/>
- FÀBREGA, Valentí. “Quan l'amor esdevé «hàbit vell»: Lectura del poema 121 del cançoner ausiasmarquià”. *Revista de l'Alguer*, núm. 10 (1999), p. 181-197.
- GÓMEZ, Francesc J; PUJOL, Josep. *Per haver d'amor vida*. Antologia comentada d'Ausiàs March. Barcelona: Barcino, 2008.
- MARCH, Ausiàs. *Poesies*. 2 vol. Ed. d'A. Pagès. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1914.
- MARCH, Ausiàs. *Pagine dal canzoniere*. Ed. i Traducció de C. di Girolamo. Milà: Luni, 1998.
- MARCH, Ausiàs. *Obra completa*. Ed. de R. Archer. Barcelona: Barcenova, 1997.
- MARCH, Ausiàs. *Páginas del Cancionero*. A cura de C. Di Girolamo. Traducció de J. M. Micó. Madrid: Pre-Textos, 2004.
- MARCH, Ausiàs. *Poesies*. A cura de P. Bohigas. Revisió d'A.-J. Soberanas i N. Espinàs. Barcelona: Barcino (Els Nostres Clàssics B, 19), 2005 (1951-1959).
- MARCH, Ausiàs. *Dictats. Obra completa*. Edició de R. Archer. Traduccions de M. Coderch i J. M. Micó. Amb la col·laboració de V. Martines, E. Sánchez, M. À. Fuster i J. Antlí. Madrid: Cátedra, 2017.
- PAGÈS, A. *Commentaire des poesies d'Auzias March*. París: Champion, 1925.
- PAGÈS, A. *Auzias March et ses prédécesseurs. Essai sur la poésie amoureuse et philosophique en Catalogne aux XIVe et XVe siècles*. Ginebra: Slatkine, 1974 (1912).
- RAMÍREZ I MOLAS, Pere. “Ausiàs March: el saber del sentiment”. A: ALEMANY, Rafael (ed.). *Ausiàs March: textos i contextos*. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana. Departament de Filologia Catalana de la Universitat d'Alacant; Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat (Biblioteca Sanchis Guarner, 37), 1997, p. 321-341.
- Rialc. Repertorio informatizzato dell'antica lirica catalana*, a cura de C. Di Girolamo, 1999-2000. [en línia] <http://www.riale.unina.it>
- VVAA. *La pratica del commento 2*. A cura de D. Brogi, T. de Rogatis, G. Marrani. Pisa: Pacini Editore, 2017.